

Василь ХИМИНЕЦЬ,
доктор фізико-математичних наук,
професор кафедри менеджменту
та інноваційного розвитку освіти
Закарпатського ППО

Анна ХИМИНЕЦЬ,
студентка Пряшівського університету,
Словаччина

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У роботі розглянуто особливості формування еколого-економічних цінностей в учнів сучасної початкової школи. Показано, що еколого-економічне навчання і виховання – це безперервний психолого-педагогічний процес, спрямований на формування в людини відповідних особистісних цінностей, знань та культури.

Ключові слова: навчання, виховання, початкова школа, екологія, економіка, цінності.

В работе рассмотрены особенности формирования эколого-экономических ценностей учащихся современной начальной школы. Показано, что эколого-экономическое образование и воспитание – это непрерывный психолого-педагогический процесс, ориентированный на формирование соответствующих личностных ценностей, знаний и культуры.

Ключевые слова: образование, воспитание, начальная школа, экология, экономика, ценности.

The paper deals with the peculiarities of the formation of ecological and economic valuables in elementary school. The paper shows that ecological and economic education is continuous and uninterrupted psychological process which is directed towards the formation of knowledge, culture and consciousness of a person.

Key words: education, elementary school, ecology, economic, valuables.

I. Вступ

Постановка проблеми. Однією з умов розвитку будь-якого суспільства є створення своєї системи цінностей (ідеали, духовно-моральні норми співжиття, прагнення досконалості в житті тощо), яку як надбання воно передає наступному поколінню. Молодь привласнює такі цінності у процесі навчання, виховання, суспільної діяльності, спілкування, тобто в процесі соціалізації, проектуючи свій образ життя відповідно до того, що їй подобається, що вражає чи захоплює, що є цінністю для неї. З розвитком суспільства всі цінності й ціннісні відносини людей до навколишнього світу набувають значимих змін у процесі формування насущних потреб та прагненні людини їх задовольнити.

Урбанізоване сьогодні з його глобальними екологічними та економічними викликами також

вимагає змін у ієрархії цінностей. До числа найбільш вагомих цінностей людство відносить ті, що забезпечують збереження життя на землі та підвищення соціального самопочуття людини, тобто екологічні й економічні цінності.

Актуальність дослідження. Прийнято вважати, що система ціннісних орієнтацій особистості формується у підлітковому віці. Ефективність і якість її залежить від багатьох факторів: соціального середовища, системи шкільного виховання, способу життя в сім'ї. Ми вважаємо, що міцний фундамент системи цінностей закладається в молодшій школі. Молодший шкільний вік є особливим, сенситивним періодом для розумового й емоційного розвитку дитини. Щоб досягти бажаного результату, необхідно у процесі навчання і виховання враховувати динаміку змін як навколишнього середовища, так і безповоротних змін в особливостях розвитку сучасних дітей.

Мета дослідження полягає у розкритті суті та особливостей формування еколого-економічних цінностей в учнів початкової школи.

II. Суть еколого-економічних цінностей

Роль початкової освіти як самостійної ланки освітнього психолого-педагогічного процесу особливо зросла в умовах ринкових трансформацій українського суспільства. Відбувся інформаційний вибух, тобто кількість інформації, якою має оволодіти дитина, збільшилася, що поставило початкову освіту на особливе місце в системі неперервної освіти. У молодшому шкільному віці закладається фундамент розвитку здібностей, особливо природничо-математичних, набуваються навички творчого підходу до справ, формуються емоційно-ціннісні компетенції. Це пов'язано з тим, що в дітей 6-10-річного віку ще не сформовані негативні стереотипи та структури мислення, які людина з часом набуває у соціальному та особистому житті, для них відносно легко формувати світоглядні цінності постіндустріального суспільства.

Конкретизуємо, що варто розуміти під поняттям «цінності» та які цінності визнані нашим суспільством. П. Горностаї [4, с.145] пропонує вважати цінністю те, що має велику значимість для людини, відповідає її актуальним потребам, ідеалам, особистісному смислу. Але цінність – це не просто об'єкт потреб, а опосередкований культурою еталон дій у

прагненні задоволення потреб. Цінності, зауважує науковець, можуть бути як позитивними, так і негативними (наприклад, добро і зло, життя і смерть). Вони можуть належати як реальній дійсності, так і сфері ідеального (уявлення, ідеї, відносини тощо), бути природними (природні багатства) або ж створеними людиною (твори мистецтва). Залежно від характеру, потреб і способів їхнього задоволення цінності поділяють на матеріальні й духовні, котрі, у свою чергу, можуть бути пізнавальними, науковими, естетичними, художніми, моральними. Умовно цінності поділяють на суспільні й особистісні. Суспільні цінності представлені в культурі та закріплені в людській свідомості. Особистісні цінності має конкретна людина, вони є складовою структури особистості. Формування особистісної ціннісної структури людини – найважливіший фактор процесу соціалізації, за допомогою якого людина стає повноправним членом суспільства [1, с. 47].

Цінності – це значимі для особистості об'єкти та явища навколишньої дійсності, що визначають її спрямованість і мотивацію діяльності. Водночас «ціннісні орієнтації» – це вибіркове ставлення людини до матеріальних і духовних цінностей, система її установок, переконань, переваг, яка виявляється в поведінці та діяльності [4, с. 145-146].

Ще не так давно поділ цінностей на матеріальні та духовні полягав у тому, що перші пов'язували із задоволенням суто практичних потреб, мірилом яких виступає практична корисність предметів, а другі, як правило, характеризували вищі запити людей, тому критерії їхнього виокремлення були іншими. Виміром пізнавальних і наукових цінностей, наприклад, є істина; естетичних і художніх – краса, прекрасне. Особливості моральних цінностей обумовлені основною роллю моралі в житті суспільства. Мораль дійсно покликана регулювати і гармонізувати взаємини між людьми, вирішувати протиріччя між суспільством і поведінкою окремих людей. Але сучасне трактування моральних цінностей без урахування взаємовідносин людини із довкіллям є неповним.

Усі цінності та ціннісні відносини людей до навколишнього світу з розвитком суспільства набували значимих змін у процесі формування насущних потреб і прагненні людини задовольнити їх. Сьогодні з його глобальними екологічними та економічними викликами також вимагає динаміки ієрархії цінностей та врахування її у формуванні особистісної ціннісної структури людини, за допомогою якої вона стає повноправним членом суспільства і набуває здатності розвивати та зберігати його, адже розбіжність між матеріальними й духовними цінностями зменшується, якщо не сказати – зникає. До числа нагальних і найбільш вагомих цінностей людство відносить ті, що забезпечують збереження життя на Землі, а також підвищення соціального самопочуття людини, тобто екологічні й економічні цінності.

Процес формування системи цінностей розпочинається з дитинства і будується на основі фундаментальних потреб особистості. Так, для молодшого школяра дуже важливими є потреби в захисті, любові матері та близьких людей, їх визнання тощо. На примітивному рівні дитина переосмислює, як заслужити й отримати таку любов і турботу. Вже у віці шести років вона робить певні висновки: необхідно бути хорошим, адже хороших люблять. Та в

цьому віці дитина не має власних сформованих оціночних суджень, а користується оцінками дорослих. На їх основі й закладатиметься система цінностей, що стане рушійною силою розвитку особистості.

Про готовність дитини до формування еколого-економічних цінностей свідчать такі її характеристики: дитина радіє спілкуванню з природним довкіллям, захоплюється ним у різні пори року, за різного стану погоди; жваво реагує на сезонні зміни, зміни в природі, поведінці та зовнішньому вигляді тварин; має свої улюблені місця в природному довкіллі; прихильно ставиться до тих, хто доглядає за рослинами і тваринами, негативно – до руйнівників, засмічувачів, невдячних споживачів природи; співчуває рослинам і тваринам, які потерпають, прагне їм допомогти; дивується та захоплюється зоряним небом, сонцем, місяцем.

III. Особливості формування еколого-економічних цінностей у початковій школі

Формування еколого-економічних цінностей відбувається у процесі еколого-економічної освіти, під якою розуміють безперервний процес навчання, виховання і розвитку, спрямований на формування еколого-економічної культури та відповідальності кожної особистості за охорону і поліпшення стану навколишнього середовища. Еколого-економічну культуру в таких підходах слід розглядати як напрям людської діяльності та мислення, від якого залежать сучасні умови існування та найближче майбутнє людства [3, с. 112]. З одного боку, еколого-економічна культура виступає в ролі теоретичної галузі знань про місце людини в біосфері, а з іншого – це сукупність певних дій, технологій та наслідків взаємодії людини з природою. В цьому контексті саме рівень еколого-економічної культури особистості та спільноти в цілому визначає стан природного довкілля і внутрішній світ кожної людини. При цьому особливого значення набуває процес виховання в кожній людині сучасного еколого-економічного світогляду, бережливого ставлення до природи, розуміння домінант природних благ над штучно створеними матеріальними цінностями, усвідомлення розумної необхідності власних потреб, відсутності споживачької психології, готовності добровільно підпорядкувати свої інтереси законам природи, інтересам розвитку суспільства. Тільки через процес навчання і виховання людство в змозі виробити необхідну інформацію, яка реально створить умови для сталого еколого-економічного розвитку цивілізації. Еколого-економічне навчання і виховання – це неперервний психолого-педагогічний процес, спрямований на цілеспрямоване формування в людини:

- знань наукових основ природокористування;
- необхідних переконань і практичних навичок, певної орієнтації й активної життєвої позиції в галузі охорони, збереження і примноження природних відновлювальних і невідновлювальних ресурсів;
- переконливого бажання перестати змінювати навколишнє середовище необдумано й безвідповідально;
- потреби естетичного сприймання природи і світогляду, заснованого на гуманістичних ідеалах [5, с. 154].

Головним завданням еколого-економічного виховання має стати формування нового типу свідомості, на основі якої відбудеться "...олюднення природи й оприроднення людини. Нова екологічна

свідомість має носити синкретний характер, тобто логічно включати в себе всі попередні типи свідомості (магічну, релігійну, наукову), а не відмежовуватися від них” [2, с. 6]. Освітнянські заклади покликані виховувати молодь у душі любові до рідного краю, глибоких знань його історичної спадщини, охорони навколишнього середовища, науково обґрунтованого використання природних багатств (землі, лісу, води, корисних копалин тощо).

Головним завданням еколого-економічної освіти сучасної початкової школи слід вважати:

- засвоєння наукових знань про взаємозв'язок та взаємовплив природи, суспільства і людської діяльності;

- розуміння багатогранної цінності природи для суспільства в цілому і кожної людини зокрема;

- формування в учнів знань про цілісну наукову картину світу, взаємозв'язок і протиріччя між природою і суспільством;

- оволодіння нормами правильної поведінки в навколишньому середовищі та серед людей;

- розвиток потреби спілкування з природою;

- активізація науково обґрунтованої діяльності з охорони природи й поліпшення навколишнього середовища.

Науковці й спеціалісти, які працюють у цій сфері, стверджують, що без формування нової еколого-економічної освітньої моделі неможливо стати на шлях сталого розвитку і змінити ситуацію на краще. Нова модель повинна бути орієнтована на динаміку змін як навколишнього середовища, так і безповоротних змін в особливостях сучасних дітей. На нашу думку, еколого-економічна освітня модель, яка покликана сформулювати еколого-економічні цінності в початковій школі, має будуватися на принципах інвайронменталізму – єдності людини і природи та пізнавальної активної діяльності. Дотримання цих принципів дозволить органічно, ненав'язливо формувати світогляд дитини, яка відчує себе частинкою природи, стане ошадливим господарем.

Коротко зупинимося на особливостях сучасної дитини, яка від народження сприймає світ „своїм”, усвідомлює свою цінність для нього, розуміє, що має право бути в ньому, але тільки на інтуїтивному рівні. Завдання вчителів початкової школи – підтримати і розвинути цю впевненість. Слід врахувати і те, що повчання, моралі, безперервні заучування правил поведінки і діяльності сучасною дитиною не сприймаються і працюють у зворотному напрямі. Вона прагне все сказане перевірити на практиці і дуже часто у неї це виходить. Дитина оволодіває деякими трудовими навичками набагато легше, ніж дорослий. Для прикладу, вже в дошкільному віці дитина з легкістю оволодіває комп'ютерною технікою, в той час як юнаку потрібно прикласти для цього чимало зусиль.

Слід урахувати і те, що молодший шкільний вік є особливим, сенситивним періодом для розумового розвитку дитини. Особливість його полягає в тому, що в процесі розумового розвитку важливий як обсяг конкретних знань, набутих дитиною, так і сформований пізнавальний інтерес та розвинені розумові дії (вміння міркувати, аналізувати, пояснювати, узагальнювати, систематизувати, доводити). Пізнавальний інтерес стає рушійною силою для виявлення нового, спостереження, дослідження, вивчення всього, що оточує дитину. Пояснення нею

невідомого, досліджуваного, вдосконалює її розумові дії.

Розвиток пізнавального мислення розпочинається з допитливості, яка притаманна майже всім дітям і яка, на жаль, із віком минає. Діти від народження дослідники. Вони докладають певних зусиль, щоб пізнати світ, отримати знання, проте не завжди можуть правильно їх пояснити, а тим більше – використати. Тому дуже важливим в роботі з дітьми є вміння вчителя навчати дитину ставити запитання, що стосуються навколишнього світу, заохочувати й організовувати спостереження за всім, що оточує молодшого школяра, ставити експерименти і пояснювати їх. Відкритість учителя до інтересів дітей виявляється через його відповіді. Не варто відповідати лаконічно. У відповідях мають бути: підтримка інтересу, подробиці, підказка стосовно того, як самостійно вирішити певну проблему, і найголовніше – наявна наукова логіка. Якщо дитина міркує, але дає неправильну відповідь, не потрібно відразу виправляти її та давати правильну відповідь. Краще запропонувати молодшому школяреві ще трішки подумати: „Можливо, є інша відповідь? Подумай”.

Розвивати пізнавальний інтерес дитини – означає зробити так, щоб їй хотілося дізнатися більше (стимул), а ще – допомогти їй пізнати все те, що її оточує (реакція), заохочувати до розуміння того, що вона побачила або зробила (висновок). Це може бути представлено наступним порядком дій. На етапі стимулювання вчитель підтримує дитину тим, що допомагає їй придивлятися до оточуючого світу, ставити запитання, заохочує висловлювати власні думки, а також допомагає віднайти способи перевірки своїх ідей. Реакція дитини виявляється в тому, що вона вчиться спостерігати, ставити запитання, придумувати щось нове, шукати підтвердження, перевіряти, розповідати, що нового вона дізналася. Формулюючи висновок, дитина доводить свою думку, зрозумівши побачене, може його пояснити, впевнена в тому, що спростожна дізнаватися ще більше.

Педагогові необхідно спостерігати разом із дітьми, а також учити їх спостерігати самостійно. Пізнавальне мислення починається зі спостереження. Дитині цікаво все роздивлятися, але дивитися – не означає бачити, запам'ятовувати форми, кольори, візерунки. Слід навчати дитину уважно розглядати те, що її зацікавило. Чим більше часу і зусиль вона витратить на те, щоб розгледіти щось, тим більше вона побачить.

Єдність із природою, а отже, і подібність дитина здатна відчувати самостійно. Наприклад, школярі малюють листок. Після цього вчитель пропонує роздивитися листочки з одного дерева. Виявляється, вони всі різні, як і люди! Нас багато і всі ми – різні. На листочках добре видно прожилки, а на руках дітей – судинки, якими тече кров. Отже, впливає висновок: у листочка також тече „кров”, йому боляче, коли його зривають. При цьому варто пам'ятати, що дитину можна навчити будь-яким правилам, але вміння робити висновки неможливо вкласти в її голівку. Дитина повинна навчитися цьому сама.

Таким чином, кожна прогулянка повинна бути перетворена в наукове дослідження світу. Перед прогулянкою вчитель та учні разом з'ясовують, за чим будуть спостерігати. При цьому використовуються такі наукові методи, як спостереження, збір інформа-

ції та її аналіз. Учитель, який разом зі своїми учнями спостерігає за предметами або збирає відомості про них, повинен використовувати різні наукові терміни й навчати цього дітей, наприклад: «Що це за тварина?», «До якого виду вона відноситься?», «Який це матеріал?», «Як його можна описати?».

Якщо діти не дають правильної відповіді на поставлене запитання, його необхідно перевести у площину роздумів: «Як і звідки про це можна дізнатися?», «Де шукати інформацію?», «У кого можна запитати?». Не слід відразу підказувати, спочатку варто нашоухувати дитину на роздуми.

Прогулянка, звичайно, повинна містити цікавий діалог або полілог із конкретними завданнями, наприклад: «Знайдіть птаха (ластівку, горобця...)», «Якого кольору в нього дзьоб, пір'ячко?», «Де такий птах більше любить сидіти?», «Як добуває їжу?».

Деякі діти не розуміють, чим відрізняється одне дерево від іншого. У цьому випадку основне завдання вчителя – навчити дітей розпізнавати різні породи дерев, акцентувати увагу на відмінностях дуба, ялини, яблуні чи груші. Нехай діти самостійно впізнають квітку, дерево, кущ, а потім разом із ними розгляньте з яких частини вони складаються.

Ефективний спосіб формування еколого-економічних цінностей – захопити дітей колекціонуванням камінців, мушель, листочків, рослин тощо. Власна колекція має цінність. Дитина вчиться правильно збирати колекцію, сортувати її, розміщувати, поціновувати результати своєї праці.

У маленькій піщинці дитина може побачити цілий світ. Спочатку вона розглядає кожен об'єкт окремо, згодом приходиться до усвідомлення, що це складові компоненти навколишнього світу, між якими існують тісні взаємозв'язки. У школяра формується усвідомлення своєї ролі у його збереженні й примноженні, він формує власні еколого-економічні знання.

На початку шкільного навчання слід підвести дітей до усвідомлення того, що людина – невід'ємна частина природи, що вона, розвиваючись, задовольняючи свої потреби, впливає на навколишнє середовище. Учні початкової школи мають усвідомлювати, що цей вплив може бути як позитивним, так і дуже негативним. На уроках із природознавства доцільно навести приклади і показати, що в результаті нерозумного, а в багатьох випадках навіть хижацького відношення до природи знищено значні території лісів, зменшено чисельність багатьох тварин, птахів і рослин, багато з яких повністю зникли з поверхні Землі.

Оскільки для молодших школярів найдоступнішим є емоційно-естетичне сприйняття природного середовища, то вчителю доцільно віднайти і поєднати способи злиття емоційних почуттів у ставленні до природи з пізнавальними завданнями щодо її вивчення і практичними діями з охорони. Практика засвідчує, що надзвичайно ефективною формою організації природопізнавальної діяльності учнів початкової школи є екскурсії, під час яких у них формуються позитивні установки, навички спостережливості, орієнтації у позитивних і негативних явищах, які постійно відбуваються у доквітлі. Під час екскурсій у учителя з'являється можливість для активного формування в учнів почуття прекрасного, любові до рідного краю, навичок правильної поведінки в природі, емоційно-естетичного сприйняття

відповідальності за стан навколишнього середовища.

Слід також усвідомлювати, що розумне ставлення до природи в молодших школярів активно формується тоді, коли дитина безпосередньо впливає на покращення навколишнього середовища своєю посиленою працею. У процесі осмисленої трудової діяльності (посадка навесні квітів і дерев; підгодівля птахів узимку; участь у роботі «зеленого патруля» тощо) учні з допомогою вчителя ефективно доповнюють і поглиблюють свої знання, виробляють практичні вміння і навички, необхідні для розумного використання природних багатств у майбутньому.

Еколого-економічна модель початкової освіти може ефективно розвиватися, лише спираючись на гуманістичну спрямованість та інноваційний потенціал освітнього закладу [6]. Гуманізація навчально-виховного процесу в початковій школі передбачає посилену увагу до дитини загалом, створення найбільшого сприяння розвитку її здібностей, фізичних і моральних якостей. Пріоритетна роль у гуманізації освітньої діяльності в початковій школі належить людинознавчим темам, завдяки яким учні краще пізнають навколишній світ, себе в ньому, набувають знань і вмінь самоорганізації, саморегуляції своєї поведінки в суспільних та природничих вимірах [7, с. 40-42].

IV. Висновки

Сьогодні з його глобальними екологічними та економічними викликами вимагає перегляду ієрархії цінностей і врахування їх у формуванні особистісної ціннісної структури людини, за допомогою якої людина стає повноправним членом суспільства, набуває здатності розвивати і зберігати його. До числа найбільш вагомих цінностей відносять ті, що забезпечують збереження життя на Землі та підвищення соціального самопочуття людини, тобто екологічні та економічні цінності.

Фундамент системи цінностей закладається в молодшій школі і має відбуватися на принципах інвайронменталізму – єдності людини і природи та пізнавальної активної діяльності. Щоб досягти бажаного результату, необхідно у процесі навчання і виховання враховувати динаміку змін як навколишнього середовища, так і безповоротних змін у особливостях розвитку сучасних дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : [монографія] / І. Д. Бех. – К. : Академвидав, 2012. – 255 с.
2. Дробноход М. І. Стійкий екологічно безпечний розвиток і Україна : [монографія] / М. І. Дробноход. – К. : Наукова думка, 2002. – 104 с.
3. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика : [монографія] / В. С. Крисаченко. – К. : Наукова думка, 1996. – 352 с.
4. Психологія личности : словарь-справочник / под ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. – К. : Рута, 2001. – 320 с.
5. Химинець В. В. Еколого-економічна освіта в контексті сталого розвитку : навч.-метод. посіб. / В. В. Химинець. – Ужгород : Два кольори, 2009. – 220 с.
6. Химинець В. В. Еколого-економічний концепт сталого розвитку України в контексті сучасної

філософії освіти / В. В. Химинець // Особистість в єдиному освітньому просторі : зб. наук. пр. / наук. редактори В. В. Пашков, В. В. Савін, А. І. Павленко. – Запоріжжя : Фінвей, 2012. – С. 97–100.

7. Химинець В. Інновації в початковій школі : навч.-метод. видання / В. Химинець, М. Кірик. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 312 с.

Дата надходження до редакції: 04.03.2016 р.

УДК 378.811.133

Ольга ШЕВЧЕНКО,
викладач Рівненського державного
гуманітарного університету

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ГУМАНІТАРІЇВ У СВІТЛІ ГАЛУЗЕВИХ НАУКОВИХ ТЕОРІЙ

Стаття присвячена необхідності використання в дослідженні проблеми формування комунікативної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей теорії дискурсу, теорії комунікацій та теорії діалогу.

Ключові слова: *галузева наукова теорія, комунікація, дискурс, діалог, комунікативна компетентність.*

Стаття посвячена необхідності використання в дослідженні проблеми формування комунікативної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей теорії дискурсу, теорії комунікацій та теорії діалогу.

Ключевые слова: *отраслевая научная теория, коммуникация, дискурс, диалог, коммуникативная компетентность.*

The article is devoted to the need for research into the problems of communicative competence of students of humanities discourse theory, communications theory and the theory of dialogue.

Key words: *branch scientific theory, communication, discourse, dialogue, communicative competence.*

Постановка проблеми. Необхідність вибору й використання теоретичних підходів до проблеми формування комунікативної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей викликана, на нашу думку, кількома основними причинами: наявністю загальної методології педагогічної науки, яка проєктується на конкретні дослідження за принципом відповідності провідних понять і ключових слів дослідження загальнопедагогічних і загальнофілософських наукових підходів; необхідністю пов'язати мету та завдання дослідження із загальнопедагогічним методологічним простором; можливістю відобразити основні структурні компоненти компетентності, організаційно-педагогічні умови та програму експерименту з провідними теоретичними підходами, що розробляються нині в педагогічній науці.

Аналіз наукових досліджень і публікацій.

Проблема формування комунікативної компетентності особистості знайшла своє відображення в наукових працях В. Введенського, І. Зимньої, Дж. Равена, П. Шародо, Д. Коста. Комунікативну компетентність як підґрунтя продуктивної професійної діяльності фахівця, зокрема і в гуманітарній сфері, досліджували Є. Зеєр, І. Зимня, Т. Колодько, Н. Кузьміна, А. Хуторський, С. Шишов, С. Молчанов, О. Пометун, Дж. Брунер, Д. Люс'ї та ін.

Проте галузеві теорії формування комунікативної компетентності студентів, на нашу думку, використовуються в процесі теоретичного аналізу означеної проблеми досить фрагментарно. У зв'язку з цим метою статті є сутнісна характеристика кількох спеціальних галузевих теорій у контексті означеної проблеми дослідження.

Виклад основного матеріалу. У процесі вивчення філологічних дисциплін важливого значення в методологічному відношенні набувають спеціальні теорії психологічного, філософського та лінгвістичного характеру, а саме: теорія комунікацій, теорія дискурсу та теорія діалогу.

Теорія дискурсу як міждисциплінарна наукова теорія являє собою аналіз упорядкованого мовного повідомлення окремого суб'єкта. У нашому дослідженні теорія дискурсу використана з метою виокремлення специфіки філологічних дисциплін як змістового феномена, на основі якого відбувається розвиток комунікативної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей. Теоретичні основи дискурсу представлені досить широко в різноманітних галузях наукового пошуку, зокрема в лінгвістиці, роботами Е. Бенвеніста [1], Г. Орлова [2], Ш. Баллі [3], О. Кубрякової [4], М. Чепи [5] та ін.

Комунікативні характеристики дискурсу виражаються в тому, що в цій теорії важливе значення має співвіднесеність дискурсу із суб'єктами комунікативного процесу, тобто з мовцем і реципієнтом, а також із їх комунікативними намірами і планами (Е. Бенвеніст) [1]. Крім того, науковцями виокремлено різноманітні типи дискурсу, частина з яких має виразний гуманістичний характер, а тому дуже